

GEORGES BIBESCO ȘI PARTICIPAREA SA LA RĂZBOIUL DIN MEXIC

Alexandru MARINESCU¹

iorgu_p@yahoo.com

Abstract: Portrait of a person with a riotously life, former Romanian hospodar Georges Bibesco (Gheorghe Bibescu), removed by the revolutionists of Nicolae Bălcescu in 1848. Bibesco was retreated to Paris, from where he left for Mexico with other 6,000 in 1862 where he tried to defend emperor Maximilian II in the civil war up to 1865. With the occasion of 200 years since the United States of Mexico gained its independence is recalled the experience of a Romanian.

În anul 2010, Statele Unite Mexicane vor sărbători 200 de ani de la obținerea independenței. În decursul celor două secole de zbuciumată istorie întâlnim și câteva nume ale unor români care au participat la evenimente majore desfășurate pe pământul mexican, mai ales în perioada 1861- 1867 când Mexicul a cunoscut o gravă criză economică generatoare de mari conflicte interne și de intervenții armate străine.

Dacă am încerca să întocmim o hartă cu astfel de nume, pe ea ar trebui să figureze mai ales transilvăneni care, supuși ai imperiului austro-ungar s-au angajat să-l slujească, într-un fel sau altul, pe Maximilian Ferdinand Joseph de Habsburg, fratele împăratului Franz Joseph, convins prin manevrele lui Charles- Louis Napoleon, cel care

¹ Dr., membru al Diviziei de Istoria Științei a CRIST al Academiei Române.

în decembrie 1852 se proclamase împăratul Franței, sub numele de Napoleon III. Personaj interesant și ambițios, cu atitudini favorabile și sprijin eficient față de Principatele Române, dar pe care francezii se pare că nu l-au prea iubit, numindu-l Napoleon cel mic și care si-a sfârșit domnia odată cu dezastrul Franței, după războiul franco-prusac. Dar în 1860, totul părea să meargă bine și Napoleon III a fost tentat să încerce o acțiune de forță în Mexic, pentru a contracara interesele americane încercând să profite de faptul că Statele Unite erau angajate în Războiul de secesiune (1861–1865). El oferă lui Maximilian de Habsburg, coroana de împărat al Mexicului și sprijinul unui corp militar francez pentru a se putea impune și menține în fața asalturilor republicanilor conduși de liberalul Benito Juarez. Era, spun istoricii, un fel de compensație față de imperiul austriac care pierduse Savoia și Lombardia, și datorită sprijinului pe care francezii îl acordaseră italienilor care luptau pentru independență.

Sigur, situația din Mexic era mult mai complicată, datorită luptelor interne dintre conservatorii catolici conduși de generalul Miramon și liberalii lui Benito Juarez care, învingători, instaurează un guvern ce inițiază o serie de reforme importante. O criză financiară acută îl silește pe Benito Juarez să suspende plata datoriilor publice, iar Franța, Anglia și Spania, care erau marii creditori ai Mexicului cer restituirea datoriilor. Mexicani refuză, relațiile diplomatice sunt rupte și cele trei mari puteri hotărăsc o acțiune militaro-economică. Dar armatele aliate, odată debarcate la Vera Cruz nu izbutesc să se înțeleagă. Englezii și spaniolii se retrag și doar cei 6000 de militari francezi, conduși de generalul conte Lorencez, rămân să-i înfrunte pe luptătorii mexicani. Victoriile și înfrângerile alternează timp de 2 ani, apoi, în 1864, Mexicul devine imperiu condus de arhiducele Meximilian de Habsburg, dar în 1867, francezii se retrag din Mexic, împăratul este capturat de trupele lui Juarez la *Querétaro și împușcați*.

Cam așa poate să fie schițată situația dramatică din Mexic în vârtejul căreia au fost prinși și câțiva oameni veniți de pe meleaguri românești. Dacă Wilhelm Knechtel, care l-a însoțit pe Maximilian în calitate de consilier în arta grădinăritului, va veni mai târziu în România, intrând în slujba lui Carol I, și va publica, în germană, însemnările sale din

perioada mexicană, dominate de interesante observații naturaliste, mai ales privind flora, poate să fie trecut pe lista românilor ajunși în Mexic. Avem, în cuprins numele a doi medici, unul din Rășinariii Sibiului, celălalt din Gura Râului, care au făcut parte din corpul de voluntari austro-mexican. Primul este Hilarius Mitrea, care va lucra apoi în Indiile Olandeze, iar al doilea Ion Arseniu. Acesta din urmă va publica în revista „Albina” care apărea la Viena, primele însemnări în limba română despre Mexicul din vremea lui Benito Juarez și Maximilian. Nu vom zăbovi însă asupra lor acum, încercând să spunem câteva vorbe despre un personaj absolut fascinant, oltean de neam și principe valah, ca unul din cei trei fii ai domnitorului Gheorghe Bibescu care a ocupat tronul Țării Românești în perioada 1842–1848, cea a Regulamentului Organic, al lui Pavel Kisseleff.

Georges Bibesco și-a făcut studiile în Franța, a absolvit în chip strălucit celebra școală militară de la Saint-Cyr, înființată de Napoleon și a avut o strălucită carieră militară. În calitate de ofițer de Stat Major a participat la campania militară franceză în Mexic, de la 1862 la 1865, luând parte la toate marile bătălii, înfruntând nu doar gloanțele și ghiulelele, dar și frigurile galbene, holera și clima acelor „tierra calientes”, nu tocmai ușor de suportat de către un european. A fost, în perioada celor 3 ani de ședere în Mexic nu doar un luptător în marile înfruntări de la Cumbres (28 aprilie 1862) sau Puebla (5 mai 1862), dar folosind un termen actual, un purtător de cuvânt al Statului Major francez, redactând buletinele informative care erau trimise în Europa. A păstrat toate aceste note pe care le-a folosit mai târziu la redactarea a două cărți de mare succes despre campania franceză în Mexic. Prima, publicată în 1872 se intitula „Le corps Lorencez devant puebla, 3 mai 1862. Retraite des sixmilles”. Ea prezenta doar marea bătălie de la Puebla, încheiată cu înfrângerea trupelor franceze, sau, dacă vreți, cu victoria mexicanilor lui Benito Juarez, în viziunea unui martor ocular.

Lucrarea s-a bucurat de succes și a fost reeditată de mai multe ori, (ediția a III-a, Paris 1876) și a fost tradusă în românește și publicată la București în 1885, cu titlul „Retragerea celor cinci mii. Resboiul Mexicului”. De ce 5000 și nu 6000 ca în ediția originală, îmi este greu să spun. Succesul acestei prime lucrări îl determină pe Georges Bibesco să publice o nouă lucrare, mult mai completă, în care sunt descrise, cu

obiectivitate și talent, nu numai bătăliile, dar și aspectele vieții mexicane și realitățile sociale din anii 1862–1865.

Aceasta a apărut la Paris în editura Plon, care există și astăzi, într-un elegant volum de 280 de pagini, cu 27 de planșe realizate de P. Jazet, hărți și tabele, sub titlul „Au Mexique, 1862. Combats et Retraite des Six Milles”. Anul apariției este 1887.

Înainte de a prezenta ecoul, cu totul deosebit, pe care l-au stârnit aceste două cărți, în același timp memorii de război și cărți de călătorie, în spațiul european, vă rog să-mi îngăduiți să fac o prezentare pe cât posibil sumară a autorului, militar strălucit și scriitor de talent. De altfel, așa îl defnește și lespeda de pe mormântul său de la Mogoșoaia, pe care figurează o spadă și o pană.

Fiu al lui Gheorghe Bibescu și al Zoei Mavrocordat, prima soție a acestuia, cu destin tragic, Georges s-a născut la București și a făcut studii la Paris. În 1843, când Gheroghe Bibescu urcă pe tronul Țării Românești, fiul său Georges avea 10 ani. După studii strălucite și un comportament care-i aduce admirația și prețuirea colegilor săi francezi, campania mexicană îi oferă prilejul de a se distinge prin curaj și hotărâre, obținând gradul de căpitan în Statul Major și Legiunea de onoare în grad de ofițer. După alte momente de înaltă distincție în războiul franco-prusac, rănit în marea bătălie de la Sedan și făcut prizonier de germani, izbutind în final să evadeze, Georges Bibesco va publica o nouă carte care s-a bucurat de mare succes: „Campagne de 1870. Belfort, Reimes, Sedan. Le 7me Corps de L'armée du Rhin” care în puțini ani, între 1874 și 1878 are cinci ediții și declanșează o polemică, aceasta fiindcă multe pagini au fost plagiate de Emile Zola în lucrarea sa „La Débâcle” fapt semnalat și de I.L. Caragiale în numărul de 6 mai 1896 în ziarul „Epoca literară”, în articolul „Plagiatul Zola”, în care pune pe tavă fără colorare textul lui Bibesco și cel al lui Zola.

Cam în aceeași epocă se situează episodul destul de neplăcut dar caracteristic pentru caracterul aprig al principelui, cel al duelului cu generalul conte de Beauffremont, 18 februarie 1872, în pădurea Celle-Saint-Cloud, pe care-l rănește, și se alege cu o condamnare de 15 zile de închisoare. Bibesco era un spadasin strălucit care, de altfel a fost și autorul unor tratate despre regulile duelului, ca cel din 1900 intitulat: „Conseils pour les duels: à l' épée, au fleuret, au sabre et au pistolet”.

Motivul duelului cu contele de Beaufremont a fost, ca mai totdeauna, o doamnă, contesa Henriette Valentine de Caraman-Chimay, soția lui Beaufremont, care va deveni după o sursă de peripeții (divorțul era interzis în Franța catolică) principesa Bibesco și mamă a două fete și a principelui Georges Valentin Bibescu care se va căsători cu Martha Lahovary.

Nu a fost singurul duel al lui Geroges Bibesco în Franța, dar și în România, ultimul în 1901 cu obscurul ziarist C. Al. Ionescu.

Dar nu prin duelurile și certurile sale, Georges Bibesco și-a câștigat un loc în istorie. Publicațiile sale, numeroase și interesante pot fi încă corelate cu folos, ca marea lucrare în 2 volume din 1893–1894, „Règne de Bibesco. Correspondance et documents. Lois et decrets” lucrare de peste 1000 de pagini.

A fost comisarul României pentru Expoziția Universală din Paris, din anul 1889 și a publicat în 1890 un volum de 442 de pagini: „Exposition Universelle La Roumanie Avant-pendant-après”.

Ar mai fi încă multe de spus, lucrări de menționat, activitatea politică desfășurată în Senatul României, conflictul cu mitropolitul Ghenadie Petrescu, polemica cu I. C. Brătianu, apărarea drepturilor românilor din Austro-Ungaria, a celor din aventurile balcanice, de amintit și onoarea ce i s-a făcut în 1891 când a fost ales membru al Academiei de Științe morale și politice, unde a prezentat în 7 aprilie 1900 o comunicare mai neobișnuită: „Le Duel”. În 1897 a devenit membru asociat al Institutului Franței.

Dar, dincolo de avânturile unei vieți agitate și pline de evenimente, rămâne notorietatea literară pe care a avut-o în epoca de la sfârșitul secolului al XIX-lea, pe care i-au asigurat-o mai ales memoriile sale de război, între ele și lucrarea „Au Mexique” din 1887. Toate marile ziare și reviste din Franța, Germania, Italia, Anglia, Rusia, România (Epoca, Resboiul, La Roumanie) au anunțat apariția și au concertat, cel mai adesea pertinent sub pana unor publiciști de renume, conșinutul cărții. Există la Biblioteca Academiei un volum, întocmit chiar de Georges Bibesco, cu numeroase texte decupate din ziarele vremii și parcurgerea lor oferă o imagine concludentă privind interesul cu care a fost primită lucrarea lui Georges Bibesco, despre care autorul mărturisise că „*Ce livre est un enfant de la bataille. Il est né de nos marches*

Foto: Prima pagina a cărții
„Combats et retraite des six mille”.

et de nos combats, au bruit de la mousqueterie et du canon, dans l'intervalle d'une victoire à un échec, entre une joie et une douleur — la croix d'un camarade et la tombe d'un ami — Il est né pour tout dire entre le rire et les larmes”.

Sunt peste 100 de recenzii, apărute în ziare precum Figaro, Le Monde, La Revue des deux mondes, *L'Illustration*, Reine bleu, Le temps, Revue historique, multe semnate de nume ilustre ale vremii, membri ai Academiei Franceze precum Camille Rousset sau André Mésières. De altfel Academia Franceză a acordat cărții premiul Bordin (pentru a

sublinia interesul pe care îl prezintă această evocare personală a unui moment dramatic de istorie „scrisă cu o rară eleganță, într-un stil cald și colorat”). Cronici favorabile sunt și în ziare din Marsilia, Bordeaux, Nantes, Lyon sau în publicații din Italia (Perseverenza din Milano), Rusia (Le Journal de Saint Petersburg), Turcia (Le Phare du Bosfore), Germania (National-Zeitung-Berlin), Elveția (Le Journal de Genève), Anglia (Saturday Review).

Dincolo de elogiile la adresa omului văzut drept „un model de devotament, de activitate, de energie... cu cele mai distinse calități militare, dar și ale inimii și spiritului”.

Este considerat „a coup sûr, l'étranger le plus français, le plus comme est le plus aimé de nous”.

Cartea este socotită originală, plină de farmec, cu evocări de neuitat ale luptelor, dar și cu prezentarea naturii luxuriante, a moravurilor locale.

Dacă cronicile sunt unanim elogioase în privința cărții, nu toate privesc cu bunăvoință acțiunea militară din Mexic. Iată, un pasaj din cronică apărută în 9 iunie 1887, în cunoscuta *L'Illustration*: „*L'expédition du Mexique fut à la fois une folie est un crime. C'est fut une folie parce qu'elle allait desorganiser notre armée, nous mettre dans l'impossibilité d'arrêter la Prusse en 1866 et préparer ainsi nos desastres de 1870. Ce fut un crime, car le France, contrairement aux principes qu'avait formulés la généreuse révolution de 1848 dans le préambule de la Constitution de 4 novembre, employait ici ses forces contre la liberté d'un peuple et d'un peuple ainsi jusqu'à la*”.

Cred că trebuie să amintesc, măcar în câteva cuvinte, și ecourile pe care le-a avut cartea prințului Georges Bibesco și în Mexic.

O amplă recenzie, însoțită de traducerea în spaniolă a capitolelor VIII și IX ale operei memorialistului român, a apărut în contidianul mexican *El Partido Liberal* din 2 august 1887, deci un organ de presă al partidului condus de Benito Juárez. Sub titlul: „*Páginas de nuestra historia escrita en el extranjero*”, sunt elogiata obiectivitatea, interesul cu care autorul privește viața poporului mexican. Concluzia lui José M. Gamboa, autorul articolului, este că: „în general, cartea principelui Bibesco este una dintre cele mai interesante și mai bine scrise”.

Cartea lui Georges Bibesco poate fi citită cu plăcere și interes și astăzi, după cum viața și activitățile, de multe ori eroice ale principelui român ar merita să fie cunoscute și comentate măcar la nivelul altor personalități ale familiei Bibescu. O astfel de cercetare ar fi înlesnită și de faptul că o bună parte din arhiva lui Georges Bibesco, în care se află și corespondența din Mexic, adresată tatălui și fratelui său, se păstrează la Secția de manuscrise a Bibliotecii Academiei Române.